

Miljö och djurskydd

Miljö och djurskydd

Den svenska hästnäringens utveckling kräver balans mellan ett ansvarsfullt djurskydd och ett regelverk med funktionskrav snarare än detaljregler. Näringen vill att inspektionen samordnas och att hästens roll i kretsloppet stärks.

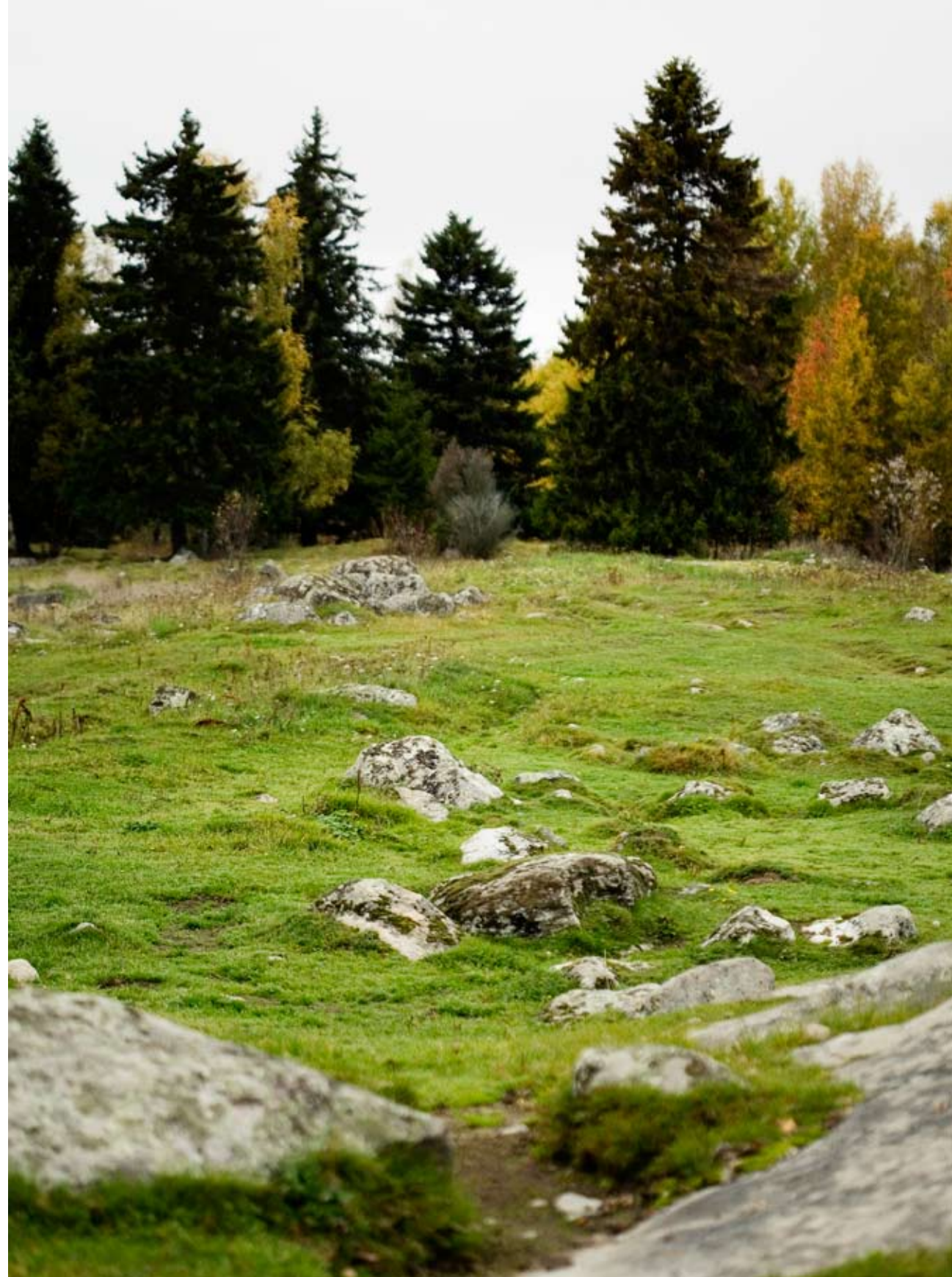
Hästen ingår som ett naturligt led i kretsloppet och bidrar i stor utsträckning till att bevara odlingslandskapets biologiska mångfald, kultur och skönhetsvärden. Den har en suverän förmåga att beta av gräsmarker, även sådan som har grövre och förvuxet gräs. Hästar fungerar också som ”dammsugare” och hjälper till att sanera parasiter från andra djurslag. Som betesdjur hjälper hästarna även till att upprätthålla de betesgynnade växtarterna.

Betesmarkerna har inte bara biologiska värden. De innehåller ofta spår från tidigare generationers markutnyttjande, som rösen, stengärdsgårdar, små åkertegar och odlingsterrasser. Markerna är ett slags kulturarv, som även har mycket höga rekreations- och skönhetsvärden. Håller inte betesdjur markerna öppna så förfulas landskapet och skapar otrivsel.

En alltför hög beläggning av hästar på betesmark kan medföra skador på växter i naturbetesmarker och att växttäcknet skadas så att marken inte kan ta upp de näringsämnen som finns i gödsel och urin. En för hög beläggning kan också innebära att växtnäring förluster sker och risk finns för att grundvatten och ytvatten förorenas.

För att kunna sköta marker optimalt krävs kunskap, dels om marken i sig, dels om betesdjurens egenskaper. Beredskap för olika väderförhållanden måste finnas och en tidig anpassning till rätt djurantal är viktig att uppnå. För ytterligare information, se Jordbruksverkets broschyr Hästen som landskapsvårdare. Rådgivning finns att få från också Hushållningssällskapet och länsstyrelsen.

Hästen kan utgöra ett miljövänligt alternativ vid skötsel av parker och andra naturkänsliga områden. Det kan vara tätortsnära skogsbruk, gräsklippning och annan skötsel av grönytor, bevattning och snöröjning. Det kan också vara sophantering, skötsel av gångvägar och motionsslingor. Förutom det arbete hästen utför kan det bidra till en positiv inverkan på såväl invånare som turister. Det finns i dag en maskinpark anpassad till hästen med en nyare teknik för att kunna göra arbetet mer effektivt och ändamålsenligt. Runt om

i landet finns det kunniga hästkörare som året runt erbjuder kommunerna att sköta parker och andra naturkänsliga områden på entreprenad.

*Kommunen kan bland annat använda hästen till:
Sommar: Gräsklippning, parkskötsel, bevattning, sophämtning, turist- och evenemangskörning.
Höst: Sophämtning, parkskötsel, vagnsturer för allmänheten.
Vinter: Skogsbruk, snöskottning.
Vår: Parkskötsel, skötsel av gångvägar och motionsslingor.
Är er kommun intresserad att veta mer om vad hästen kan erbjuda er, kontakta Föreningen skogshästen, www.skogshasten.com, eller HästPoolen, www.hastpoolen.se.*

Vid ett av landets naturbruksgymnasier bedrivs utbildning av ”hästkörare”, en yrkeskategori som höll på att försvinna men som återigen är högaktuell. En hästkörare har kunskaper att använda hästen inom entreprenadverksamhet i exempelvis skogsbruk, jordbruk, och parkskötsel.

Gödsel, växnäringsläckage och markslitage

Hästarna i Sverige producerar ungefär två miljoner ton gödsel per år. Det är cirka 10 procent av den totala gödselmängden från alla husdjur i landet. Hästgödsel innehåller växnäringsämnen och bör därför återföras till åkermark. Om hästgödseln inte återförs till jordbruksmark går en viktig växnäringsresurs förlorad.

Många hästar finns på gårdar som producerar eget foder och kan sprida gödseln på egen åkermark. Andra hästar äter inköpt foder, men gården som levererar fodret tar också gödseln i retur. Foder kan också köpas in från en gård medan gödseln återförs till annan åkermark än den som producerade fodret. Om gödseln inte återförs till åkermark bryts kretsloppet. Hästanläggningar i anslutning till tätort, travbanor och andra större hästhållare har ofta ingen egen areal att sprida gödseln på. Det gäller även små enskilda hästgårdar som kan ha problem med att bli av med gödseln.

Sedan 1 januari 2005 råder totalförbud mot att lägga organiskt material på deponi. Fortfarande är det vanligt att gödseln transporteras till en avfallsanläggning där den sedan bränns eller används på annat sätt, till exempel vid sanering av oljeförorenad jord eller som inblandning i fyllnadsmassor. Högre

energipriser har bidragit till ett ökat intresse för lokal förbränning av hästgödsel. För hästhållning och hantering av gödsel i jordbruksföretag gäller särskilda regler för hänsyn till natur- och kulturvärden, begränsning av fosfortillförseln via stallgödsel och försiktighetsmått vid gödselhanteringen. Hästar kan även förekomma i verksamheter som inte räknas som jordbruksföretag, till exempel ridskolor och travanläggningar. Miljöbalken gäller dock generellt och all gödselhantering måste ske så att natur och människor inte kommer till skada. Med stöd av miljöbalkens allmänna hänsynsregler kan kommunen i varje enskilt fall ställa krav på gödselhanteringen, även för icke jordbruksföretag. Kommunen kan också meddela lokala bestämmelser för djurhållning och gödselhantering med stöd av förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd (SFS 1998:899).

De hästägare, oavsett antalet hästar, som inte har möjlighet att själva ta hand om gödsel rekommenderas att skriva avtal med en lokal entreprenör som hyr ut gödselcontainrar.

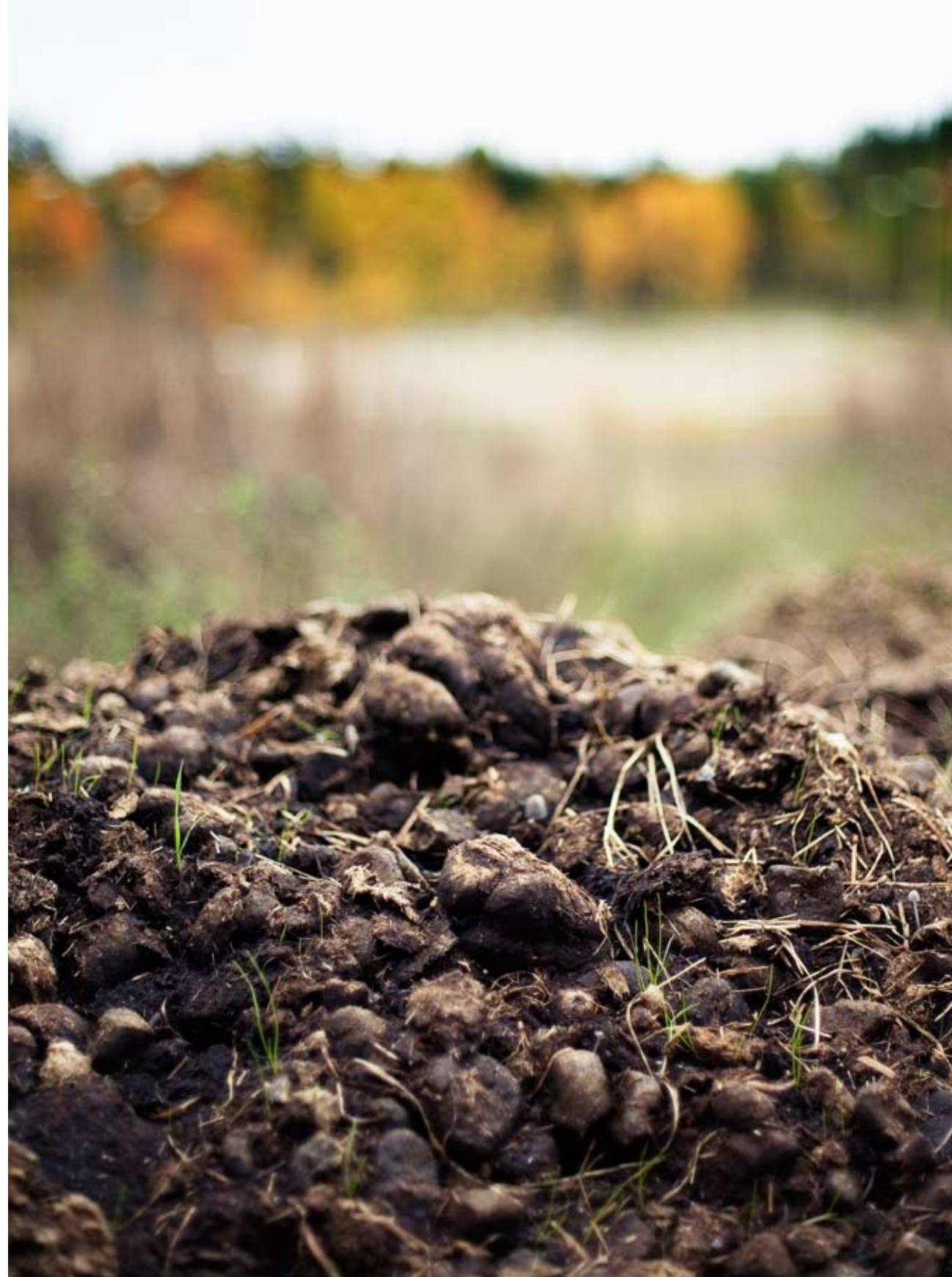
Djurtäthetsbestämmelser

De tidigare djurtäthetsbestämmelserna har sedan den 1 januari 2006 ersatts av en begränsning av mängden fosfor som får tillföras via stallgödsel och andra organiska gödselmedel. På så sätt undviks överdosering av stallgödsel och risken för växtnäingsförluster minskar. Jordbruksföretag med högst 10 djurenheter på årsbasis som bara sprider gödsel från egna djur omfattas inte av bestämmelserna. En djurenhet motsvarar en häst, inklusive föl upp till sex månaders ålder.

Antalet tillåtna hästar per hektar spridningsareal kan variera beroende på storlek och utfodring. För att underlätta övergången från de gamla bestämmelserna (max tre hästar per hektar) finns övergångsregler till den 1 januari 2013. I Jordbruksverkets allmänna råd (2005:1) om lagring och spridning av gödsel finns schablonvärden för fosforutsöndring från olika djurslag. Den som inte vill göra egna beräkningar kan med fördel använda dessa schabloner.

Lagring och spridning av stallgödsel

För att gödseln ska kunna spridas vid en tidpunkt på året då växterna kan ta upp näringen måste den ofta lagras. Oavsett hur man väljer att utforma gödsellagret måste lagringen ske så att natur och människor inte kommer till skada genom till exempel läckage till yt- eller grundvatten. Hästgödsel kan lagras på gödselplatta, i container eller motsvarande, eller i vissa fall direkt

på marken. Det senare är i första hand aktuellt vid tillfällig lagring eller komposterings av gödsel på åkermark där förutsättningarna är sådana att risken för växtnärläckage bedöms som liten. Vilket system man väljer beror på förutsättningar i det enskilda fallet.

Läs mer om gödsel på www.sjv.se. Hela broschyren Hästgödsel – en naturlig resurs finns att ladda ner som pdf eller beställas hos Jordbruksverket.

Vart tar gödseln vägen?

Kostnaden ligger på mellan 800 och 1 200 kr per ton för transport och deponi på en anläggning. För de stallanläggningar och hästägare som inte har tillgång till egen mark att sprida gödseln på blir kostnaden för hantering av gödseln stor.

Enligt en uppskattning gjord av kommunerna 2007 går:

- 52 procent av gödseln gick tillbaka till åkermark
- 4 procent av gödseln gick till deponi
- 4 procent av gödseln gick till avfallsstation övrig användning
- 10 procent av gödseln gick till jordförbättring
- 5 procent av gödseln gick till annan användning
- 25 procent av gödseln avyttrades på okänt sätt.

Källa: Luleå tekniska universitet.

För mer information se www.hastgodsel.se

Forskning

Vid Institutionen för markvetenskap vid SLU i Ultuna finns en lång erfarenhet från forskning kring näringsämnenas cirkulation och utlakning i mark och odling. Hästhållningen kommer nu med i allt högre omfattning av den enkla anledningen att hästarna allt oftare finns på de olika gårdar där man studerar olika system.

Vid SLU Alnarp forskar Ingrid Sarlöv Herlin bland annat på hästen som betesdjur i tätortsnära rekreationsområden. Hennes nu pågående projekt heter *The use of grazing animals in urban and near urban landscape management. The public and manager's perspective*. I projektet ingår hästar tillsammans med andra djurslag som får och nöt och har fokus på brukar- och skötselperspektivet. Ingrid Sarlöv Herlin har många års erfarenhet av samarbete med brittisk forskning.

I Alnarp pågår även projektet *Multifunctional greenways as tools for strategic landscape planning proposals for design & implementation in peri-urban landscapes*, vilket handlar om att integrera olika slags rekreation med biologisk mångfald och kulturmiljövård. Det drivs av forskargruppen Mats Gyllin, Anders Larsson (VV Konsult), Anna Peterson och Christine Schneider.

Denna grupp driver även *Regionala landskapsstrategier* i samarbete med Vellinge kommun och LST Skåne under 2007, om metodutveckling för lokalt inflytande. Det handlar om att samordna ridning med annan rekreation och landskapsvård i otillgänglig fullåkersbygd så att både brukare och markägare blir nöjda.

Sedan 2005 pågår det treåriga projektet *Parkskötsel med häst i Bulltofta*. Gräsmattor och grusgångar med mera sköts med hästentreprenad. Projektet följs upp och ska utvärderas av Movium, SLU Alnarp.

Djurskydd

Jämfört med de flesta andra länder har Sverige höga djurskyddskrav. Djurskyddet i Sverige är i praktiken generellt sett också gott. Den senaste översynen av djurskyddet inom hästhållningen genomfördes av Jordbruksverket 1997. Slutsatsen av projektet var att hästhållningen i Sverige överlag var bra. De allra flesta hästarna sköts väl och uppenbar vanvård hör till ovanligheterna. De brister som påträffades rörde framför allt efterlevnaden av bestämmelser och allmänna råd. Resultatet visade också att tillämpningen samt tolkningen av lagen varierar mellan kommunerna.

De lagar och föreskrifter som reglerar djurskyddet i Sverige är förutom djurskyddslagen, djurskyddsförordningen samt djurskyddsföreskrifter. Dessutom finns EU-förordningar och EU-direktiv som påverkar våra svenska djurskyddsregler.

Den 1 augusti 2007 började merparten av bestämmelserna i en ny djurskyddsföreskrift för hästar att gälla (www.sjv.se). Nyheter är bland annat att hästar ska garanteras daglig tillgång på grovfoder och att inga nya spiltor för stadigvarande hästhållning får byggas. Att bygga ätspiltor, skötselspiltor och spiltor för tillfällig uppställning är fortfarande tillåtet.

Hästar är flockdjur och mår bäst tillsammans med andra hästar. I föreskriften står därför att hästars behov av social kontakt ska tillgodoses. Denna bestäm-

melse träder i kraft om två år, den 1 augusti 2009. Social kontakt innebär inte att hästen prompt ska hållas med en annan häst. Tät kontakt med andra flockdjur eller en människa kan ersätta behovet av en artfrände.

Övergångstid på tre år

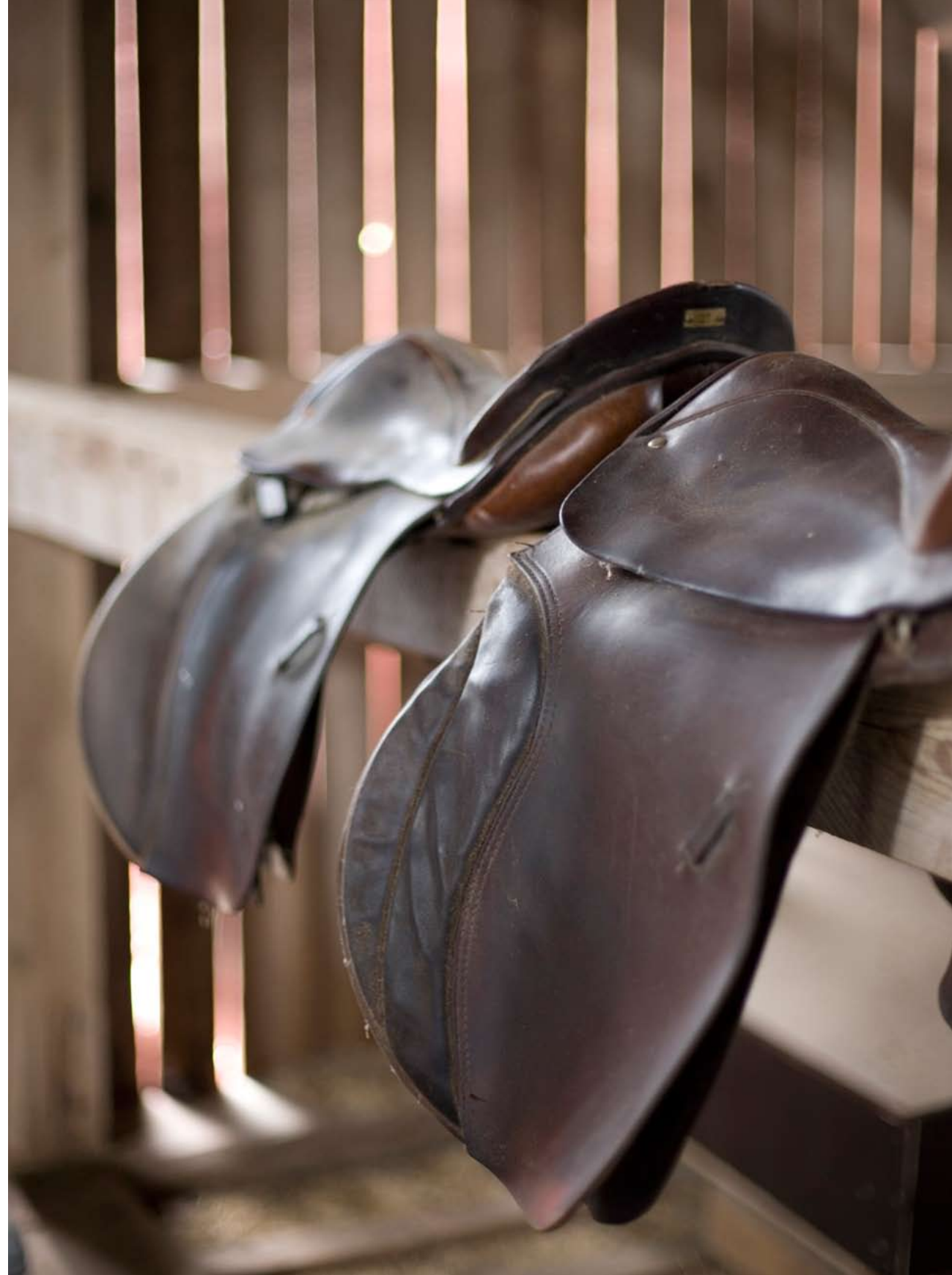
Några av bestämmelserna har en övergångstid på tre år. Från 2010 ska hästar dagligen ges möjlighet att röra sig fritt i sina naturliga gångarter. I föreskriften står att den fria rörelsen ska ske i beteshage eller rasthage, men att den kan ske i ridhus eller paddock om det inte finns möjlighet att anlägga en hage. Från 2010 begränsas också tiden en häst får stå uppstallad i spilta till max 16 timmar per dygn.

Näringen anser att det är viktigt att det finns en balans mellan å ena sidan djurskyddet och å den andra sidan näringens möjligheter att utvecklas och växa. En alltför detaljerad reglering kan upplevas som hinder för näringens verksamheter och ligger inte i linje med samhällets generella intentioner av enkla och tydliga regelverk. Näringens önskemål är att utformningen av regelverket kring djurskyddet inriktas mot funktionskrav snarare än detaljregler. En sådan utveckling skulle vara gynnsam för nya djurhållningsformer och positivt för djurskyddet. Det skulle också lämna utrymme för djurskyddsinspektörerna att göra egna bedömningar och sammanvägningar av det totala djurskyddet på en anläggning.

Jordbruksdepartementet har utarbetat ett förslag som innebär att ansvaret för djurskyddstillsynen flyttas från kommunen till länsstyrelsen. Ur näringens perspektiv är detta välkommet då ansvaret för djurskyddet samlas till färre offentliga aktörer.

Slakt- och avlivning av häst

När det är dags att avsluta hästens dagar finns det egentligen bara två alternativ: Antingen slaktas hästen för att bli livsmedel eller så avlivs den. Det är ett ställningstagande som hästägaren kan göra redan när hästen är föl. I Sverige föder vi inte upp hästar för köttproduktion, ändå går många hästar till slakt. Hästar som går till slakt måste åtföljas av ett hästpass. Av passet framgår om hästen behandlats med vissa läkemedel med lång karens. Det är viktigt att en häst som behandlats med sådant läkemedel inte kommer in i livsmedelskedjan. Från och med den 2 maj 2005 kontrolleras detta på alla slakterier. Orsaken till obligatoriskt hästpass var att EU ville förbättra livsmedelssäkerheten även för hästkött. Om hästägaren inte vill att hästen ska bli livsmedel, bör detta skrivas in i häst-

passet. Så länge det inte står något i passet, räknas hästen som ett livsmedelsproducerande djur. Om man har beslutat att hästen inte ska gå till livsmedelsproduktion och detta är inskrivet i hästpasset, kan veterinären behandla hästen med de läkemedel och preparat som bedöms vara mest lämpligt. Det är då inte obligatoriskt för veterinären att skriva in behandlingen i hästpasset.

Många hästägare har svårt att se sin häst som blivande livsmedel och väljer därför att avliva hästen. Om hästen är frisk, men ändå ska avlivas, kan man vända sig till Svensk Lantbrukstjänst som mot kontant betalning avlivar hästen och transporterar kroppen till destruktion. Företaget hämtar även självdöda djur. Det finns även vissa djurambulanser som kan åta sig att utföra både akuta avlivningar och så kallade trotjänaravlivning av häst. I Mälardalen samt i Skåne finns möjlighet att få sin häst kremerad.

För hästar som enligt hästpasset inte får användas till livsmedelsproduktion kan djurägaren få länsstyrelsens tillstånd att gräva ner djuret på sin mark. Innan man ansöker om tillstånd hos länsstyrelsen måste kommunens miljöförvaltning kontaktas. Miljöinspektören avgör om utsedd plats för deponering uppfyller reglerna i miljöbalken.

Näringens eget ansvar

Förutom den tillsyn som kommunens miljö- och hälsoskyddsnämnd har till uppgift att sköta tar näringen själv ett stort ansvar för att djurskyddslagen efterlevs. Den egentillsyn som finns inom trav-, galopp-, och ridsporten är utomordentligt viktig. Organisationernas egentillsyn syftar bland annat till att alla grundkrav på god hästhållning ska vara uppfyllda. Organisationerna har gemensamt definierat begreppet god hästhållning. Egentillsyn sker i första hand genom besök, rådgivning, utbildning och opinionsbildning. I varje organisations reglemente finns regler för hästens omvårdnad, träning och tävling som alla berörda måste följa. Här ställs kraven i vissa fall högre än i djurskyddslagen. Brott mot reglementet kan ge påföljder som är mycket kännbara för ett företag.

Inom travet finns en licenskommitté, en besöksgrupp samt egna årliga kontroller. Licenskommittén ska se till så att licensinnehavare inom travet lever upp till de krav som lagstiftning, Svenska Travsportens Centralförbunds (STC) reglemente och banornas lokala regler ställer på verksamheterna. För att leva upp till STC:s krav möter "besöksgruppen" alla A-tränare årligen samt alla licensierade B-tränare vart femte år. Gruppen använder sig av ett

protokoll som är framtaget av STC. Hästverksamheterna som besöks lever i de flesta fall upp till STC:s krav. I de fall där åtgärder måste vidtas, lämnas ett protokoll till licenshavaren, som avkrävs åtgärder inom en viss tid. I dessa fall görs alltid ett återbesök. Det kan även hända att besöksgruppen får larm och åker ut akut. Besöksgruppen rapporterar resultatet av sina genomförda besök till licenskommittén. Liknande system används även inom galoppen.

Svenska Ridsportförbundet har sedan länge en egentillsyn som genomförs som besöksverksamhet inom respektive distrikt. Innan en förening ansluts till förbundet kontrolleras att stallarna väl uppfyller myndigheternas krav samt att hästhållningen är god. Detta gäller alla föreningar. Besöksgruppen är sammansatt av branschfolk samt, i regel, en veterinär. Ridskolor med anknytning till förbundet besöks därefter minst vart tredje år. Besöksgruppen följer upp hästhållningen samt har en rådgivande funktion i bland annat driftsfrågor.

Ridskolor kan ansöka hos distriktet att bli bedömda för kvalitetsmärkning. Märkningen sker med två typer av skyltar:

- *En skylt märkt "Anläggning"* anger att anläggningen uppfyller myndigheternas krav – att ridskolan innehar kommunalt tillstånd samt att hästhållningen är föredömlig. Denna skylt har även till uppgift att uppmärksamma ägare av anläggningar, ofta en kommun, som ej erhållit skylten, på vilka förbättringsåtgärder som krävs för att ridskolan fullt ut ska uppfylla sin pedagogiska roll som föredöme vad gäller god uppställning och hästhållning.
- *En skylt märkt "Ridskola/Utbildad personal"* får anslås av ridskolor som har en ansvarig person med lägst instruktörskompetens anställd vid anläggningen på lägst 75 procents tjänst samt att minst hälften av ridskolans lektioner hålls av instruktörer med formell instruktörskompetens.

Hästnäringens organisationer har en viktig uppgift att sprida kunskap och information om djurskyddsbestämmelser. Det pågår ett aktivt arbete för att stödja kunskapen om god hästhållning och säker hästhantering. Trav-, galopp-, och ridsporterna har en gemensam policy. Genom Nationella Stiftelsen för Hästhållningens Främjande (NS) har hästnäringen tagit fram ett hjälpmedel för egenkontroll av den egna verksamheten, Hästhusesyn – praktisk guide för lagar och krav. Den ger landets hästföretagare en samlad information om gällande lagstiftning samt hästnäringens rekommendationer i form av checklistor med tillhörande faktadelar. Hästhusesynen omfattar områdena yttre

miljö, djurskydd, brandskydd, arbetsmiljö. Materialet fokuserar på de viktigaste delarna av respektive lagstiftning. Förhoppningen är att Hästhusesyn ska kunna vara ett underlag inför och under inspektion. För mer information se www.nshorse.se.

Forskning

Vår djurskyddslag fastslår att djur ska hållas så att de kan följa sina naturliga beteenden. I detta ligger underförstått att de ska hållas så naturligt som möjligt. Vad är naturligt? Hur uppfattar och hanterar djuren olika miljöer? Svar på dessa frågor ger möjlighet att utveckla "naturliga miljöer" för våra husdjur.

Vid JBT, SLU Alnarp, har nyligen ett projekt startats där närmiljöns klimat för köttdjur kommer att studeras. Inom ramen för denna studie har Per Michanek bland annat utbytt erfarenheter kring hästar och nöt i ranchdrift i Montana, USA, där det råder ett mycket hårt klimat med stark kyla, värme eller/och vind. Olika klimatskydd kommer att jämföras: Inget skydd kommer att jämföras med klimatet i skogsdunge, skogsdunge med tak, tak och vindstaket samt väderskydd med tre väggar och tak. Mätningarna kommer att genomföras under sex vintermånader 2006/2007.

Fakta och information har hämtats från:

Skogshästen, Lennart Enberg, www.skogshasten.se
Hästen som landskapsvårdare, SJV
Avlivning av häst – dessa regler gäller, LRF, www.lrf.se
Nationella Stiftelsen, www.nshorse.se
Hästgödsel – en naturlig resurs, 2006, SJV
Hästen i politiken, 2006, NS
Färjestadstravet, www.farjestadstravet.se
SvRF, www.ridsport.se

Vad kan kommunen göra?

- *Stärk hästnäringens roll i kretsloppet genom tydligare tillämpning av lagstiftning på lokal nivå beträffande hästföretag/verksamhet som inte är jordbruksföretag.*
- *Planera tillräckligt med mark till hästgårdar.*
- *Underlätta samarbete mellan markägare och hästägare, till exempel betesförmedling, på en webbsida, så att mark inte står och växer igen och hagar inte blir överbetade.*
- *Anordna kurskvällar om landskapsvård för häst- och markägare.*
- *Underlätta för hästhållare att återföra gödseln till åkermarken genom att ge tydliga och genomförbara regler som är ekonomiskt hållbara.*
- *Hjälptill att sammanföra hästägare med lantbruksföretagare.*
- *Stötta företagarna i deras utveckling genom att ta med hästnäringen i samhällsplaneringen.*
- *Ge råd och anvisningar om tillämpningen av plan- och bygglagen görs på ett korrekt och tydligt sätt.*
- *Ge företagen tydliga och offentliggjorda regler så att de törs investera i ett mer långsiktigt perspektiv.*
- *Skapa smidigare rutiner och kortare handläggningstider.*
- *Minska pappershanteringen för företagarna genom att samordna den kommunala tillsynen.*